

Eurooppalaista rikosprosessioikeutta

Asianajajapäivät 15.1.2010
Asianajaja Markku Fredman

ASIANAJOTOIMISTO
FREDMAN & MÄNSSON OY
HELSINKI

Ne bis in idem

- on latinankielinen fraasi ja oikeusperiaate, joka tarkoittaa "**ei kahdesti samassa asiassa**". Sisällöllisesti se tarkoittaa prosessioikeudessa sitä, että samasta asiasta ei voida antaa kahta tuomiota eli tuomioistuin ei saa ottaa uudestaan käsiteltäväksi sellaista seikkaa, joka jo on lainvoimaisella päätöksellä ratkaistu.
- EU-kontekstissa fraasin merkitys on se, että sääntö estää toiseen kertaan tapahtuvan syyttämisen toisessa jäsenvaltiossa, jos yhdessä jäsenvaltiossa asia on jo saatettu lopullisesti päätökseen.

Euroopan ihmisoikeussopimus 7 lisäpöytäkirja 4 artikla

1. Ketään ei saa **saman valtion** tuomiovallan nojalla tutkia uudelleen tai rangaista oikeudenkäynnissä rikoksesta, josta hänet **on jo lopullisesti vapautettu tai tuomittu** syylliseksi kyseisen valtion lakien ja oikeudenkäyntimenettelyn mukaisesti.
2. Edellisen kappaleen määräykset eivät estä ottamasta juttua uudelleen tutkittavaksi asianomaisen valtion lakien ja oikeudenkäyntimenettelyn mukaisesti, jos on näyttöä uusista tai vasta esiin tulleista tosiseikoista tai jos aiemmassa prosessissa on tapahtunut sellainen perustavaa laatua oleva virhe, joka voisi vaikuttaa lopputulokseen.

Veronkorotus = rangaistus

Jussila-tapaus (suuri jaosto) 23.11.2006

- EIT totesi, että kotimaisen oikeuden mukaan veronkorotus ei ollut rikosluonteinen seuraamus vaan kuului yhtenä osana fiskaaliseen järjestelmään. Tämä ei kuitenkaan ollut ratkaisevaa. Tärkeämpi oli toinen kriteeri. Veronkorotuksesta oli määrätty nojautumalla lain yleisiin säännöksiin, joita sovellettiin kaikkiin veronmaksajiin.
- Edelleen EIT totesi, kuten hallitus oli myöntänytkin, että **veronkorotus ei ollut korvausta vahingosta vaan sillä oli rangaistus- tai ehkäisy tarkoitus**. Niin ollen EIT katsoi jo tällä perusteella, että teko oli luonteeltaan rikos EIS 6 artiklan mielessä eikä seuraamuksen vähäisyys estänyt soveltamasta artiklaa.

Zolotukhin-tapaus (EIT suuri jaosto) 10.2.2009

- Tarkastelutapojen kirjoon nähden EIT piti tarpeellisenä harmonisoida artiklassa tarkoitetun saman rikoksen tulkintaa. Esim. EY-tuomioistuini oli oikeuskäytännössään lähtenyt tarkastelutavasta, joka perustui tiukasti tekojen tosiasialliseen samanlaisuuteen. Siten oikeudellisia luonnehdintoja oli pidetty merkityksettöminä. Sellainen tulkinta suosi tekijää, joka tietäisi, ettei häntä uhkaisi uusi syyte teosta tuomitsemisen tai syytteen hylkäämisen jälkeen. EIT:n mielestä 7 lisäpöytäkirjan 4 artikla ei edellyttänyt tuota rajoittavampaa tulkintaa. Niin ollen **EIT katsoi, että artikla kielsi uuden syytteen tai oikeudenkäynnin sikäli kuin se perustui samoihin tai olennaisesti samoihin tosiseikkoihin.** Siten artiklan noudattamista harkittaessa oli tutkittava konkreettisia tosiseikkoja, jotka koskivat samaa syytettyä ja liittyivät erottamattomasti toisiinsa ajan ja tilan suhteen.

(Ks. Matti Pellonpään kommentit Lakimies-artikkelissa 7-8/2009 ja Pauliine Koskelon kommentti puheessaan IBA:n seminaarissa.)

Ruotsalainen v. Suomi, EIT 16.6.2009

- Kysymys siitä, rangaistiinko diesel-öljyä lievemmin verotettua polttoainetta diesel-autoonsa tankannutta henkilöä kahdesti, kun hän sai teostaan sakon ja häneltä perittiin ennakkoilmoituksen puuttumisen vuoksi polttoainemaksu kolminkertaisena.
- Maksun periminen ei edellyttänyt tahallisuutta polttoaineen käyttäjässä. Näissä oloissa EIT katsoi, että kummankin menettelyn kohteena olleet tosiseikat eivät juurikaan eronneet toisistaan, vaikkakin rangaistumääräys edellytti tahallisuutta. Siten tosiseikkoja oli pidettävä olennaisesti samoina 7 lisäpöytäkirjan 4 artiklan kannalta. Hallintomenettely ei sisältynyt saman artiklan 2 kohdan poikkeustapausten alaan. Artiklaa oli siten rikottu.

Voisiko myös yksittäisen rikoksen perusteella määrättävä ulkomaalaisen karkotus olla rikoksesta johtuva "rangaistus", jota ei voida määrätä hallinnollisessa prosessissa rikosasian jälkeen?

Ruotsin valtakunnansyyttäjä 26.11.2009 Ruotsin KKO:lle

Onekligen kan det utifrån Europadomstolens nya praxis ifrågasättas hur en förnyad prövning av det svenska systemet skulle utfålla. Det är tvivelaktigt om de skillnader beträffande subjektiv tillräckning och förfarandenas lösnamål som Europadomstolen i Rosenqvist-målet ansåg innebära att förfarandena var fristående och skilde sig åt i sina väsentliga element, förfarandena skulle motivera att det svenska systemet inte strider mot artikel 4 i det sjunde tilläggsprotokollet.

Europadomstolen avgjorde målet Zolotukhin mot Ryssland i stor sammansättning i syfte att åstadkomma en harmoniserad tolkning av begreppet "same offence" i artikel 4 i protokollet nr 7. Detta ansågs nödvändigt med hänsyn till att domstolen i sin tidigare praxis anlagt olika synsätt när det gäller frågan om vad som är att anse som samma brott.

Som nämnts har Europadomstolen så sent som år 2004 specifikt funnit att det svenska systemet inte strider mot artikel 4 i det sjunde tilläggsprotokollet. Zolotukhin-domen är inte bindande för Sverige och innebär inte att Europadomstolens tidigare domar och beslut undanröjs. Av domen framgår inte vad den harmoniserade tolkningen betyder i förhållande till domstolens tidigare avgöranden i specifika frågor som till exempel det svenska systemet med parallella sanktioner på skatteområdet.

Min bedömning

Som nämnts i det föregående kan det i och för sig ifrågasättas hur en förnyad prövning av det svenska systemet med parallella sanktioner på skatteområdet skulle utfålla. För att i ett brottmåls med hänvisning till Europakonventionens undantagna den ordning som gäller enligt intern svensk reglering blir det emellertid krävas att det finns klart stöd för detta i konventionen eller i Europadomstolens praxis.

29.12.2009

Ruotsin korkeimmalta oikeudelta kaksi valituslupaa ne bis in idem -kiellosta

- Merkitsekö henkilön syyttäminen veropetoksesta sen jälkeen, kun hänelle on määrätty hallinnollisessa menettelyssä veronkorotus, kieltoa syyttää tai rangaista "samasta teosta" kahteen?
- EIT antoi tämän vuoden helmikuussa aikaisempaa oikeuskäytäntöä ainakin täsmennyksen - jollei muutaneen - tuomion asiassa *Sergey Zolotukhin v. Venäjä*. Tuomiossa on tulkittu "saman teon" käsitettä laajemmin kuin aikaisemmin. Tämän ja mm. *Ruotsalainen v. Suomi* -tapauksen - joka on annettu *Sergey Zolotukhin* -tapauksen jälkeen - sovellettavuuteen Ruotsissa tulee Ruotsin korkein oikeus siis lähtökohtaisesti ottamaan kantaa.

B 5498-09, vecka 50

- Grovt skattebrott
Fråga om bestämmelsen i artikel 4.1 i det sjunde tilläggsprotokollet till Europakonventionen om att ingen får bli lagförd eller straffad två gånger för samma brott medför hinder mot att en skattskyldig som har påförts skattetillägg därefter lagförs eller straffas för skattebrott.

B 2509-09, vecka 50

- Grovt skattebrott
Fråga om bestämmelsen i artikel 4.1 i det sjunde tilläggsprotokollet till Europakonventionen om att ingen får bli lagförd eller straffad två gånger för samma brott medför hinder mot att en skattskyldig som har påförts skattetillägg därefter lagförs eller straffas för skattebrott.

Schengenin sopimus 54 art.

- Henkilöä, jota koskevassa asiassa sopimuspuoli on antanut lainvoimaisen tuomion, ei voida syyttää **samasta teosta toisen sopimuspuolen** toimesta edellyttäen, että tämä henkilö on tuomion saatuaan suorittanut rangaistuksensa tai parhaillaan suorittaa sitä taikka että sitä ei voida tuomion antaneen sopimuspuolen lain mukaan enää suorittaa.

EU:n tuomioistuimen ratkaisuja

Oliko kyse samasta teosta?

- Asia C-436/04, Van Esbroeck, Kok. 2006, s. I-2333
- Asia C-467/04, Gasparini ym., Kok. 2006, s. I-9199
- Asia C-150/05, van Straaten, Kok. 2006, s. I-9327
- Asia C-297/07, Bourquain, Kok. 2008,
- Asia C-491/07, Turanský, Kok. 2008

Helsingin hovioikeus 21.6.2008

Finlex: HeIHO:2008:21

- Augsburgin alioikeuden 9.12.2005 antamassa tuomiossa A:n syyksi luetut teot ja hänen viakseen väitetyt vangitsemisvaatimuksen perusteena olevat teot kuuluvat samaan tosiasialliseen tapahtumaketjuun. Teot ovat teonkuvaustensa perusteella ajallisesti, alueellisesti ja sisältönsä puolesta toisiinsa erottamattomassa yhteydessä. Augsburgin alioikeudessa käydyssä oikeudenkäynnissä **ei ole tosin käsitelty A:n petosrikosta siltä osin kuin se on kohdistunut suomalaisiin asianomistajiin.** Münchenin ylioikeuden 4.12.2006 antaman päätöksen perusteella estettä myös suomalaisten asianomistajien huomioon ottamiselle ei kuitenkaan olisi ollut. Augsburgin alioikeuden 9.12.2005 antaman tuomion johtopäätös ja vangitsemisvaatimus perustuvat molemmat A:n toimintaan organisaation välityksellä. **Se että suomalaisten asianomistajien osuutta ei Augsburgin alioikeudessa ollut käsitelty ei voi siten olla ratkaisevaa tekojen identtisyttä arvioitaessa.** Vangitsemisvaatimus perustuu siten samaan tekoon, josta A on jo tuomittu Augsburgin alioikeudessa rangaistukseen ja jonka rangaistuksen hän on jo suorittanut.

Mitä tästä seuraa?

- Rajat ylittävissä rikosvyyhdeissä voidaan toteuttaa vain yksi rikosoikeudenkäynti.
- Puitepäätöksillä mahdollistetaan jäsenvaltioiden tuomioistuimille toimivalta tuomita muualla tehdyistä rikoksista.
- Siis suomalainen tutkintavanki voi löytää itsensä pian toisesta EU-maasta vastaamassa syytteeseen.
- Entä hänen puolustuksensa?
- Asianomistajan juttu voidaan käsitellä maassa, jossa hänellä ei ole asianosaisen asemaa eikä hänen korvausvaatimuksiaan käsitellä.
- Entä oikeusapu?

Mitä tästä seuraa myös?

- Kansallinen laintulkinta saa vaikutteita Euroopasta. Ei ole ajateltavissa että saman teon käsite olisi erilainen riippuen siitä onko kyse rajat ylittävistä vai kansallisesta rikollisuudesta.
- Ruotsin KKO: asunnosta löytyi kahdessa etsinnässä kahta huumausainetta. Aiemmasta erästä tuomio. Enemmän huumeen säilytys samassa asunnossa saman aikaisesti oli sama teko kuin mistä jo oli tuomio. Myöhempi syyte hylättiin.
 - Viittaus EU-tuomioistuimen ratkaisuihin täysin kansallisessa jutussa.
- Myös kansallisesti vain yksi oikeudenkäynti vastaajaa kohden: esim. WinCapita

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

7 september 2007 Ö 2544-07

- Högsta domstolen utgår vid bedömningen från att all den aktuella narkotikan – såväl hela mängden amfetamin som ecstasytabletterna – enligt gärningspståendet i det andra åtalet togs emot av JK vid **ett och samma tillfälle och att all narkotikan under en tid därefter förvarades i lägenheten**. Detta stämmer med vad JK själv har berättat och har godtagits av Riksåklagaren som en utgångspunkt i målet, dock med det tillägget att **olika delar av narkotikan har förvarats på olika ställen i lägenheten**.
- Att åtalen omfattar olika slag eller mängd av narkotika kan mot bakgrund av att all narkotika mottagits av JK vid ett och samma tillfälle **inte heller leda till att det är fråga om olika gärningar**. Detsamma gäller de andra skillnader som finns mellan de båda åtalena. Det nya åtalet har därför inte kunnat tas upp till prövning.

Vertaa: **velallisen petos**: Velallinen saa rangaistuksen siitä, että pesäluettelosta puuttui jotain omaisuutta. Myöhemmin ilmenee, että puuttui paljon muutakin. Ilmeisesti ei voida syyttää enää uudelleen siitä, ettei pesäluettelossa ollut ilmoitettu kaikkea omaisuutta

Puolustuksen oikeudet

- Komissio antoi 19.2.2003 vihreän kirjan rikoksista epäiltyjen ja syytettyjen etujen turvaamisesta rikosoikeudenkäynneissä. Ei johtanut jatkovalmisteluun kokonaisuutena. Nyt edetään askelin (tiekartta): tulkkaus, letter of rights, oikeusapu, yhteydenpito, heikkojen aseman kohennus
- Tukholman ohjelma 2009:
 - Tuomioistuinten päätösten vastavuoroiseen tunnustamiseen perustuvaa yhteistyötä on edelleen tehostettava.
 - Suomi pitää tärkeänä sitä, että syytettyjen ja epäiltyjen oikeuksia rikosoikeudellisissa menettelyissä vahvistetaan yhteisillä säännöksillä. Suomi tukee Eurojustin aseman vahvistamista rajat ylittävien, vakavien rikosten esitutkintaa ja syytetoimia koordinoivana ja jäsenvaltioiden välistä rikosoikeudellista yhteistyötä helpottavana toimijana.
 - Suomi katsoo, että Tukholman ohjelmassa tulisi komission tiedonantoa vahvemmin sitoutua syytettyjen ja epäiltyjen prosessuaalisia oikeuksia koskevien vähimmäisvaatimusten aikaansaamiseen. Komission esiin nostamien oikeuksien (syyttömyysolettama, esitutkintavankuus) lisäksi jatkotyön tulisi kattaa muitakin oikeuksia, kuten epäiltyjen oikeus saada tietoa heille kuuluvista oikeuksista ja heitä koskevista syytteistä. Pohjana prosessuaalisia oikeuksia koskevalle jatkotyölle tulee toimimaan Ruotsin puheenjohtajakaudella hyväksyttävä tiekartta.

Rajat ylittävät pakkokeinot

- Pakkokeinolain valtuudet säädettiin pohtimatta sitä, mikä on säännösten kv. sovellettavuus.
- Tampereen KO myöntää luvan espanjalaisten puhelinten kuunteluun Espanjassa.
- Onko hyväksyttävää ”forum shopping” siten, että pakkokeinolupia haetaan sieltä, mistä ne helpoiten saa ja päätökset pannaan oikeusapuna täytäntöön kohdemaassa?
- Onko Suomesta tulossa pakkokeinojen halpatuontimaa eurooppalaisille markkinoille?